

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

HEGEDÜS ISTVÁN

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 kral számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Óvár. Bástyaúta 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagúta, 15. sz. a.) küldendők.

A polgári iskolákról.

III.

Cikkem II. részében érintém már, hogy hogyan forgattattak ki a polgári iskolák eredeti rendeltetésükből, s hogy lettek — kivált vidéki helyeken — rendre-rendre a középtanodák gyenge surrogatumaivá. De, mert ezt akkor — a rendelkezésemre adott tér szűksége miatt — csak alig érinthetém; pedig — meggyőződésem szerint — ez a polgári iskolák legnagyobb hátránya: első kötelességemnek ismerem most, hogy e baj eredetét kissé tovább is fürkészszem, s káros következményeit még bővebben is kimutassam.

Magára a baj eredetére mindenek előtt konstatálnom kell, hogy erre a magvat maga a törvényhozás hintette el akkor, a mikor a polgári fiú-iskolák tantervébe azt iktatta utasításul a törvénybe, hogy az „úgy állapítandó meg, hogy a polgári iskola első négy évi folyama alatt, habár kimerítőbben (!) ugyanazon tantárgyak taníttassanak, a melyek a középtanoda (reál gymnasium) négy alsó osztályában taníttatnak, a latin nyelv kivételével. A többi tantárgy, — folytatja tovább az utasítás — a tanfolyam első négy évében legfőlebb megkezdethetik, s főleg a polgári iskola két utolsó évi folyamában adandó elő.” (L. a „Népiskolai közoktatás” tárgyában hozott törvénycikk 76-ik §-át.)

Mit jelent ez más szókkal? Azt, hogy a 4 alsó osztályában a polgári iskola is tanítsa csak azt, habár kimerítőbben, a mit tanít a

gymnasium vagy reál iskola: azt pedig, a mit ezek nem tanítanak, de a mire a gyakorlati életben oly nagy szükség van, hagyja akkorra, a mikor már nem is lesz növendéke, vagy legalább nem igen lesz több olyan növendéke, a kiknek erre a legtöbb szükségük van. És ennek a böles utasításnak az alapján a polgári iskolákra 1870-ben kiadott miniszteri tanterv csakugyan úgy alkottatott meg, hogy annak a 4 alsóbb osztályra szóló részében majdnem teljesen hiában keressük azokat a tantárgyakat s illetőleg ezeknek azon részeit, a melyeknek megismerése nélkül a ki iskoláját elhagyja, a mivel polgár nevére valóban alig tarthat igényt.

Igy szorítottak e tantervben kizárólag a két felsőbb (az V. és VI.) osztályra, tehát azokra, a melyek a főváros kivételével még sehol sem nyitattak meg: a könyvviteltan, statisztika, természettan, gazdaságtan, iparműtan, s a jogi tárgyak (a közjog, magánjog, váltójog és esődtörvény főbb vonalai), s e mellett az irálytannak, a számtannak és különösen a mértannak éppen azon részei, a melyek a gyakorlati életre a legfontosabbak és legszükségesebbek. És, a mi még különösebb, így maradt a német nyelv tanításának a megkezdése a III. osztályra, hogy költségül legalább (!) ebből is adassék valami azoknak a növendékeknek, a kik, a mint kilépnek az életbe, a német szó nem értése miatt úton, útfélen mind-egyre fennakadnak.

Igaz, hogy a polgári iskolák legtöbbje, a mint tapasztalta, hogy 3—4 osztálynál nem igen bővílhet ki többre, a gyakorlati kivétel körében sokat változtatott e tanterven, és különösen so-

kat vont le ennek a két felsőbb osztályra hagyott azon tárgyaiból s illetőleg ezek azon részeiből az alsóbb osztályokra is, a melyeket ezekben is taníthatóknak s egyszersmind a gyakorlati életre is elkerülhetetlenül szükségeseznek ítelt.

Sok tekintetből örömmel ismerem el, hogy ez igaz; de azért azt sem tagadhatom, hogy — e kettős cél eléggé meg nem fontolt egyeztetéséből — nem egy baj állott elé. Okulás végett be is mutatok közülök a következőkben néhányat.

Az egyik az, hogy e miatt a legtöbb polgári iskola — már a legalsóbb osztályán kezdve — anynyira elhalmozta úgy tantárgyakkal, valamint tanórákkal a növendékeit, hogy rájuk nézve az alapos és biztos haladás itt még nehezebbé vált, mint a milyen lehetett volna egy-egy gymnasiumban. Hogy, hogyan és miért: méltó, néhány példával illusztrálnom.

Ha kiszabott — például — a miniszt. „Tanterv. egy-egy osztályra 10 vagy 11 „kötelezett“ tantárgyat, ezzel a legtöbb polgári iskola nem elégedett meg, hanem megtoldotta még 1—2 rendkívülivel, ha nem éppen 3-mal, 4-gyel. Így járult már az I. osztályon kezdve a kötelezett tantárgyak mellé rendes toldatnak — tehát már nem is rendkívüli tantárgynak — a legtöbb helyt, a német nyelv; így csuszott be, de már csak „rendkívüli v. nem kötelezett“ tantárgy címén, hanem azért a kötelező tantárgyakénál még is jóval nagyobb óraszámmal, majd mindenik vidéki polgári iskolába, a latin nyelv, vagy helyette néhányba a francia; s végre így szaporodott fel az egyes osztályok heti órája száma a törvényben 24 ben, s illetőleg 26-ban megállított maximumról (L. az ide vágó törvény 73-ik §-át) igen sok helyt 31—32-re, sőt néhol éppen 33-ra, 34-re is.

Elöttem áll péld. a „Szent-es-városi, gymnasiumi tanfolyammal egybekötött, polgári iskola 1870/71-ik évi Értesítője,“ a melyből nem kis esüdálkozással olvasom, hogy ebben a „nagyreményű“ iskolában, a megjelöltem tanévben, tanítottak már az I. és II. osztályban a nyelvek közül az anyai — a magyar — mellett, egyszerre latint és franciát, a melyekhez a III. és IV. osztályban végre-valahára felvették a németet is. Lehet, hogy azóta vettek fel hozzájuk még töb-

bet is; sőt — a nagyszabású kezdetből itélve — szinte hihetjük, hogy ez ideig talán már egész kis „universitas“-sá is kibővíthették intézetüket a jó szentesiek; hanem nekem erről határozott tudomásom nincs, (mert onnan azóta több Értesítőt nem kaptam), tehát hallgatok is róla.

Ugy is kínálkozik helyette más példa! Ezt Modorról veszem. Ennek a tanítás dolgában azért különös, sőt — mondhatnám — páratlan a módora, mert az „államilag ségélyezett“ polgári iskolájában, már az I. osztálytól kezdve fel az utolsóig, a IV-ig, sőt még ebben is, egyszerre négy élő (magyar, német, tót és francia) s hozzá még egy holt (latin) nyelvet is tanítanak! Komolyan mondom: igen bizony! Hanem azért, a ki nem hiszi, előbb csak nézze meg az illető intézet 1875/76-ki Értesítőjéből, s csak azután higgyje. — Mi pedig addig folytassuk szemlénket!

Az előbb megismert „hirös“ Szentestől úgy sincs nagyon messze Arad, kopogtassunk be hát már oda is; s ha megengedik, lépünk be legelőbb is a polgári iskola I. osztályába. De — kérem — illő tisztelettel tegyük e lépést, mert komoly emberek közé lépünk. Azok közé ám, mert azok a 10—11 éves fiúk, a kik ez osztálynak a tanulói, — a mint az intézetük múlt tanévről kiadott Értesítője mutatja — nem kevesebb, mint 15 tantárgyat tanulnak egyszerre! Térkimélésből nem számlálom elé, hogy mi mindent; de anynyit mégis megmondok, hogy azokon a tárgyakon kívül, a melyeket a miniszt. tanterv „kötelezett“-eknek szabott ki ez osztályra, tanulnak itt már ennek a növendékei is német nyelvet, történetet, könyvvitelt, természetant és francia nyelvet, tehát nem kevesebbet, mint öt rendkívüli tantárgyat. De sietek megjegyezni, hogy ezeket is csak én nevezem „rendkívüli tantárgyak“-nak, mert a 4 első ezek közül is anynyira rendes, hogy — a mint az 1875/76-ki Értesítő mutatja — ezekből is nyert az osztály minden egyes tanulója érdemjegyet, s így valóban csak is a francia nyelv volt rendkívüli, mert ebből már nem egy tanulónak hiányzik az érdemjegye.

De à propos: „érdemjegy“! Tartsunk e felett is egy kis szemlét! Mondhatom, érdekes adatok-

ra bukkanunk, nagyon érdekesekre, kivált ha az elszomorítókat is tudjuk érdekeseknek venni. Imé: csak Aradon, a polgári iskola imént ismertetett I. osztályában, 50 rendes tanulóból 11 nyert II. rendű és e mellett még 3 kapott — mert erről már csakugyan nem mondhatni, hogy nyert — III. rendű ált. osztályzatot. Tehát: ez osztály tanulóinak 28%-a, s így több mint egy negyede megbukott; és pedig 8 úgy bukott meg közülök, hogy nem is 3—4, hanem 6—9 tantárgyból nyert 5-öst, vagy 6-ost **érdemjegyűl**. (Nó, azok mehetek vele! Szedő.) De mennyin buktak volna még meg, ha az a 12 is megmaradt volna egész a tanév végeig, a kikről laconicus rövidséggel a van oda nyomtatva az érdemsorozati jegyzőkönyv végére, hogy — „elmaradtak“?

Hanem ez az arádi még „fényes eredmény“ a szentesihez képest! Itt hullott csak még igazán a „mennykü“! Ugyanis itt az I. osztály 49 tanulójaiból, — a fennebb már megismertetett Értesítő szerint — 14 kapott II. rendűt és ráadásul még 4 III. rendűt. Itt tehát már ez osztály tanulóinak 36,73%-a, tehát jóval több mint harmada, bukott meg. S ez arányt még szomorúbbá teszi az, hogy a megbukottakon kívül kimaradt — vagy az Ért. szavai szerint „elmaradt“ — még idő közben is 4, s 2 ezek közül is pláne oly időben (az egyik június 15-én, a másik pedig már éppen június 26-án), a mely mindenkiben méltán ébresztheti azt a gyanút, hogy „biz“ ezek nyilván a vizsgák elől szöktek meg!“

Mindezekről azonban nem is szólottam volna, ha idezett adataim csak kirívó specialitások volnának. De — fájdalom — csak részben azok; mert, — a mint a kezembe került Értesítőkből látom — édes kevés, enyhítő kivétellel majdnem ugyanezt az arányt mutatja hazánk polgári iskolái legnagyobb része.

Jól tudom én, hogy helyen-helyen nagy oka ennek az egyes osztályok túlnépessége, a legtöbb helyt meg az, hogy a polgári iskolába aránylag nagyon is sok gyenge tanuló lépik; hanem azért még is őszintén meg kell vallanom, hogy engem e keserves adatok egybevetése s regisztrálása nemcsak elszomorított, de meg is döbbsentett.

Avagy nem megdöbbsentő-é az elgondolása és tudata annak, hogy még azon iskolák alsóbb osztályaiból is, a melyek kiválólag vindikálják maguknak, hogy a gyakorlati életnek képeznek embereket, a tantárgyak öszszezsúfolt halmaza, megemészthetetlen anyaga, vagy a más tekintetben is hibás tanítási rendszer miatt, okvetlenül ki kell maradni, el kell hullani vagy meg kell bukni a tanulók negyedének, harmadának vagy éppen felének? Hát mit csináljon akkor a szegény népiszkolai tanító az ő 60—80, sőt 100—120 tanítványával, ha mi — az anynyit hangoztatott és a nem egyszer érdemén kívül is feldicsért szaktanítás híres rendszere mellett — egy-egy osztályunk 20—25—30, vagy legfeljebb 40—45—50 tanulójának nem a legnagyobb részéből, de még csak a $\frac{2}{3}$ -ából vagy feléből sem tudunk embert faragni? . . .

Igen: embert és polgárt; mert ezt és nem tudósokat s még csak nem is szakférfiakat vár tőlünk a haza, az élet. Ilyeneket úgy is nevelnek a gymnasiumok, vagy más magasabb szakiskolák; vagy nevelhet s talán egyet-egyet nevel is ezután — még a mi jobb tanítványainkból is — az a nagy mester: az élet. De ugyan [valóst nem nevel akkor — legalább a mi tanítványainkból — nem csak tudósokat és szakférfiakat nem, de még csak igaz embereket és jó polgárokat sem, sem az élet, sem semmi más emberképző hatalom, ha mi már az iskoláink alsó osztályaiban egész tömeggel riasztjuk el a tanítványainkat a könyvektől s az ismeretek mindazon forrásaitól, a melyeket éppen nekünk kellene velük megkedveltetnünk, s irántuk beléjük olthatatlan vágyat oltanunk.

Hagyjunk fel hát már egyszer végképp azzal a sokat markoló, de keveset szorító ide-oda-kapkodással, a mely bizonyára többet ártott és többet árt a polgári iskolák intézményének, mint a mennyit ártott és árthat bármely képzelt, külső ellenség, vagy valóban megismert albarát. Vonjuk össze vitorláinkat, s ha hajónk — nem a változó szerencse szelétől kergetve, hanem a mi fáradságos és gondos evezesüinktől hajtva — még ekkor sem haladhat biztosan: ne az embereinket, az az ne a tanítványainkat, dobáljuk be rendre-rendre az elmerülés tengerébe; hanem ragadjuk meg s vessük bele bizony azt a

sok haszontalan terhet, a mikért már is súlydezzünk!

De ezt egy szívvel, egy lélekkel tegyük ám, s e tekintetben ne legyünk olyan szétvonók és sokfelémenők, mint a milyenek voltunk eddig tanterveink megalkotása és végrehajtása körében. Ezt azért emelem ki, mert az eddig kezemhez jutott, polgári iskolai Értesítőkből nem kis megütközéssel győződtem meg arról a visszasságról is, hogy — a fővárost kivéve, de ezt is csak bizonyos pontig véve ki — nem volt és talán nincs ma sem két olyan polgári iskola se az országban, a mely teljesen egy és ugyanazon tanterven haladott volna és haladna. Megyen mindenik a maga útján, a hová jó csillagzata vagy balsorsa vezérli! És, a mi még curiosumnak is elég különös, konstatálhatom — s ha kell, hiteles adatok alapján ki is mutatom — hozzá még azt is, hogy ezen és igen sok más tekintetben még azok közt a polgári iskolák közt sincs nemesak egység, de még csak megközelítő egyöntetűség sem, a melyeket maga az állam tart fenn, vagy a legtekintélyesebb öszszeggel éppen ő segít. Legfeljebb abban van egység és egyöntetűség közöttük is, hogy a miniszteri tantervet egyikük sem respektálja. Így aztán ma nincs is egyetlen-egy olyan polgári fiú-iskola se az országban, a melyet a törvényhozás eredetileg kifundált. Sőt, ha meg kell vallani, fájdalommal bár, de őszintén megvallom, hogy jó részük csak bitorolja, de igazában meg sem is érdemli a polgári iskola nevet.

Nem; mert azzal, hogy édes kevés kivétellel a legtöbb már 1-ső osztályától kezdve a gymnasiumot majmolja s azt tekinti fő céljául, hogy az ő felsőbb osztályainak lehessen előkészítő iskolája: a sok különböző és sokféleképpen magyarázott helyi érdek miatt, és a törvény korlátain kívül nyert nagy szabadság mellett, a legtöbb helyt annyira kiforgattatott ez intézmény eredeti rendeltetéséből, hogy ma már éppen a szoros értelemben vett polgárság érdekeit szorítja leginkább háttérbe és így ezt szolgálja legkevésbé; holott eredetileg éppen ezen osztály emelésére, s en-

nek a legégetőbb kulturszükségei kielégítésére alkottatott volt meg.

Több évek során szerzett és meglehetősen tapasztalat érlelte meg bennem a meggyőződést, hogy ezek a polgári iskola intézményének legfőbb bajai, sőt — mondhatnám — ezek az ő rákfenéje; s meggyőződésem éppen ezért az is, hogy a míg ezeken igazán gyökeres orvoslással nem segítünk, addig a legnagyobb áldozatokkal és minden másnemű erőlködéssel sem tehetjük valóban hasznos, üdvös és életképes intézménnyé a polgári iskolát.

Éppen ezért, és hogy e lap kimért keretében igen sokra ne terjeszkedjem, a jövő számban még csak azt fogom kifejtetni: hogy lehetne a polgári iskolát eredeti rendeltetésének visszaadni, de egyszersmind — mert, kivált vidéki helyeken, elvitázhatatlanul szükség van erre is — hogy lehetne a felsőbb osztályai útján a többi tanintézetekkel oly természetes és szerves öszszeköttetésbe hozni, a melynek egészséges létrejövése után nem sértené többé sem fülünket, sem lelkünket a panasz, a mit most mind sűrűbben és gyakran nem is éppen indokolatlanul hallhatunk róla, — nem bántana többé az, hogy a polgári iskola csak „zsákútcá és levegőben libegő meghatározhatatlan valami.“

Váradi Károly.

(Befejezése a jövő számban.)

Még egyszer a takarékpénztárakról.

Az iskolai takarékpénztárak kérdésével iskolai lapjaink igen röviden bántak el, s a lapok nyomán kedvezőtlen volt e nagy fontosságú ügyre nézve a tanfelügyelők beadott véleménye is, s ezek alapján nem megnyugtató a miniszterium rendelkezése is.

Átalában téves volt a kérdés felvétele már általában, mert pénzszerző intézménynek nézték a takarékpénztárt, nem annak, mi az tulajdonképpen t. i. olyan hasznos intézmény, mely által a gyermeket már az iskolában rászoktatjuk arra, hogy csak akkor adjon ki pénzt, mikor múlhatatlanul szükséges, s ha van pár krajcárja, melyet nem elkerülhetlenül szükség kiadni, tegye le azért, hogy mikor majd később szükséges kiadására nem lenne pénze, azt a letettet vehesse elé.

Ez a kérdés alapján, nem az, hogy valjon ki mennyi pénzt tud gyűjteni s félre tenni az iskolában,

Az, mit közelebről olvastunk nem tudom melyik iskoláról, hogy a gyermekek százakra menő forintot mutatnak fel takarékpénztári könyvecskéikben, mire a szerkesztő — igen helyesen — azt jegyezte meg, hogy anynyi pénzt tettek bé a gyermekek szülői az iskolai takarékpénztárba —, az ilyen dolog nem egyéb esztelen hobortnál, s a hol a takarékpénztár kérdését így fogják fel és így alkalmazzák, ott az iskola mellé bolondok házát kellene építtetni, hogy legyen hová berakják azon szülőket, kik gyermekeik tiszta lelkét magok oly iszonyú bűnös tudatlansággal megrontják. Ugyan honnan lenne — kivált a mostani nyomorúságos időkben — bármely gazdag városi iskola növendékeinek is százakra menő felesleges pénze? Vagy másképen mondva: nem könnyelműség-e, sőt nem valóságos esztelenség-e tehetős szülőktől is gyermekeiknek több pénzt adni kezökbe annál, a mire mulhatlanul szükségök van, hogy tanulásukat egész igyekezettel folytathassák?

Épen azért, mert így fogták fel a kérdést, azért ítélték el azt a tanítók nevelési tekintetből, s azért bántak oly röviden el azzal a felsőbbek is.

Most kedvezőbb szél kezd járni országszerte ez ügyre nézve. Világos jele ez annak, hogy a takarékpénztárak kérdése nem emberektől van, hanem Istentől, s így könnyen el nem fojtható; mert a teremtő bölcsesség azt, a mi absolute jó, az emberi ellentérek vések dacára is erőre s előre segíti.

Én az iskolai takarékpénztárakat absolut jónak tartom. Magyar nemzetünk életében olyan dolognak nézem, melyet országos áldozattal is bé kell állítani általános népoktatási intézményeink közé. Csak — jól definiálva — nem mint pénzszerző intézményt, hanem mint olyan nevelési eszközt, mely által a tanító növendékét a takarékosagra rá szoktatja, — rá szoktatja arra, hogy soha ne költsön el egy krajcárt is, hanem mulhatlanul szükséges, — s ha van kerülhető krajcára, tegye bé olyan helyre, hol azt neki megőrzik, s mikor szüksége lesz rá s máshonnan nem lesz pénze, pontosan kiadják.

Ez a takarékpénztár. — Ugyan nem ilyen nevelésnek köszönheti-e pl. Franciaország, hogy azon irtozatos hadi sarc után, él s meg sem rendült, sőt egy városának 80 millió frank kölcsönét most 62-szeresen írták alá? Nem ilyen nevelés eszközi-e azt, hogy a német jollétben van, s koldulásra nem jut, mert munkaképtelen korára jobb időkből eltett pénze van? Nincs miért meszsze menjünk. Csak Brassót nézze meg közelebről bárki, alig van száz család, melynek tagjai jövőjükről így nem gondoskodnának. S mi készíti őket arra? Az hogy belé vannak nevelve, századoktól fogva rá szoktattnak arra, hogy csak akkor adjanak ki pénzt, mikor kikerülhetlen, s ha van kerülhető pénzök, azt azonnal tegyék takarékpénztárba jövőre.

A mibe ők belé születnek, azt nekünk most kell

nevelési rendszerünkbe föl vennünk. De föl kell vennünk mulhatlanul; mert különben századok mulva is oly szegények leszünk, mint most vagyunk.

Igy fogva fel e kérdést, nem jöhet itt tekintetbe az, hogy honnan van pénze a gyermeknek, munkájából maga szerezte-e, vagy valakitől ajándékba kapta; az sem jó kérdésbe, hogy van-e rendesen, vagy nincs a gyermekeknek pénzök. A tárgy csak ez: ha van kerülhető krajcárja, ki ne adja, hanem azonnal tegye takarékpénztárba.

Ilyen takarékpénztárnál — feltéve természetesen értelmes és jóakarátú tanítók felügyelete alatt — fejemenl felelek, hogy sem irigység, sem fősvényesség, sem a máséra áhító vágy elő nem fordul soha.

Gyakorlati irányáról pár szót jövő alkalommal.

Zágon, 1877. március 26.)*

Demeter Sámuel.

KISDEDNEVELÉSI ROVAT.

Az anyai nevelés.

(Befejezés.)

Ha a fejlődés második szakában nem megy oly könnyen a dolog, ha minden nehezebb lesz, ez épen azért történik, mert a tanmódszert hirtelen változtatták meg; a könyv lett a taneszköz, a helyett, hogy tovább is a természetet kérdeznék meg. A gyermek mohó kíváncsiságtól vezetetik, mely nyugtot, szünetet nem hagy neki. Ezért az örökös miért, hogyan ajkain, mely bizony nem csekély gondot ad annak, ki meg akar kérdéseire felelni. De ha nem felelhetünk mindig, nem kell haboznunk ezt neki meg is mondani őszinteséggel, mint valami nagyon természetes dolgot.

Igy a gyermek megszokja mérsékelni, korlátozni kíváncsiságát és figyelmét, annál intensivebb erővel fordítja oly tárgyakra, melyek inkább felfogási és fejlettségi köréhez tartoznak. Egyébaránt megjegyezzük, hogy ha kellő mérvben elégitjük ki e tudás-vágyat, midőn épen jelentkezik, nem kell tartanunk a helyén és idején kívüli kérdésektől, mert ezek általában csak saját hibáinkból eredő értelmi tétlenség gyümölcsei. Fröbel találóan e kérdésről a következőleg nyilatkozik:

„Nagyon gyakran megtörténik, hogy a gyermek nyilatkozatait megvetjük, mert nem értjük azokat és mert haszontalan gyermekes dolgoknak tünnek föl előttünk; azon hanyagság, mely miatt elmulasztjuk a gyermek életét magunknak megmagyarázni, megnehezíti azon törek-

*) Tárgyhalmaz miatt késett.

vésünket, hogy azt neki megmagyarázzuk, midőn hozzánk fordul a végett, hogy azt megösmérje. Azon vágy, mely készletti minden dolog megismerésére, felénk vonzza őt; hozzánk szalad elbeszélni kis felfedezéseit és midőn minket kérdez, föltárja előttünk belsejét.

A legkisebb dolog, mely új ránézve, szemeiben fontos felfedezés színében tűnik föl, mert mindazt szereti, mi még anynyira szűk ismeret körét terjeszti. S ha már fel van költve kíváncsisága, tudni akarja nevét, tulajdonságait, belső természetét minden lénynek, minden dolognak, mely rendre-rendre lepleződik; a tárgyat, mely keze ügyébe esik, összetöri, szétbontja, szájához viszi, fogai közzé veszi, megkostolja, hogy megösmérje, és mi mit teszünk nem egyszer?

Mi zsemlünk, elfordítjuk figyelmét ez elemző módszertől, elfeledve, hogy e gyermek sokkal okszerűbb és következetesebb utat követ mint magunk. A benne élő ellenállhatatlan vágytól ragadtatva, megakarja a dolgok lényegét ismerni és istent műveiben; és midőn feleletet tőlünk szüleitől nem kap, kiknek isten szellemet, okosságot és elegendő kifejezést adott vágya kielégítésére: kénytelen lesz magához a megismerendő tárgyhöz fordulni. Természetesen a széttört tárgy vézna; de a romok közt, a leveleitől megfosztott virágban, a széttört kőben hasonló vagy megegyező alkatrészeket fedezvén fel, megszerzi a kívánt ismeretet. És midőn mi magunk akarjuk ismeretkörünket tovább terjeszteni; másként járunk-e el? Éppen nem.

Minden tudomány előleges kutatáson, előleges elemzésen alapszik. Éppen azért kérdezi meg a gyermek a maga módja szerint a tárgyakat, mert felvilágosítást akar szerezni magának azokról; megakarja különböztetni a dolgok lényegét külső látszatuk különfeleségéből, és a közös jegyeket akarja észlelni; akarja azokat szeretni, óhajtja azokat és ösztönszerűleg e hajlam okát, rugóját szeretné ismerni. A gyermeknél megvetjük-e korbán azon tanulási módszert, melyet később magunk követünk vele szemben neveléstani szempontból. Legyünk azért meggyőződve arról, hogy ha gyakran a tanár szava fiainkra nézve holt betű vagy élettelen hangzavar, oka ennek csupán csak saját hanyagságunk; mert elmulasztók a még nagyon fiatal gyermeknek a maga kora által igényelt oktatást megadni; mert elnyomtuk benne ezt a nagyon is törvényszerű kíváncsiságot, ezt az anynyira természetes vágyat, ismerni a dolgok nevét és tulajdonságait. Elfojtók benne a belélet csiráit; vagy inkább a gyermeket önmagára hagyván, engedjük, hogy e nemes csira hamis irányban fejlődjék. Jegyezzük meg ebből magunknak, hogy ha a maga idejében elhanyagoltuk a gyermek képességeinek fejlesztését, hiában törekszünk későbbben irányozni vagy helyesen fejelemezni hajlamait."

Tehát a gyermek képességét és hajlamait kell számba vennünk, ha észszerűen akarjuk tovább fejleszteni. Eddig a gyermeket mi vezettük, most viszont ő lesz némileg kalauz, mert az ő akaratlan ösztönzésére maga az

anya is új értelmi képződésen megy át. Eddig kevésé figyelte meg a külvilágot; egészen hivatásának élve, a mindennapi gondok vették igénybe, emészték föl összes idejét; de fia kényszeríteni fogja, hogy e szűk körből kilépjen, figyelmét erre vagy arra a tárgyra fordítsa, melynek aztán vele együtt vizsgálhatja alakját, tulajdonságait, színét.

Hogy kikerüljük az értelmi csatangolást, mely igen gyakran hatalmába ejti a magára hagyott gyermeket, szükséges figyelmét egy határozott tárgyhöz kötni le, melyet pontos vizsgálat alá vétetünk, és a melyet lehetőleg vonzó beszélgetéseink tárgyává teszünk. Hogy magunknak fogalmat szerezzünk az ilyenmü oktatásról, lépünk csak egy gyermekkertbe.

Éppen jókor érkezünk: a tanítványok különféle színű lapdával játszanak, melyeknek mindenike fonalon függ és a lapdák színei együtt a szivárvány színeit képviselik.

Ime a Fröbel által a gyermekeknek adott hét ajándék közül az első. Nincs kedvesebb mulatság; a lapdák ugranak, forognak, kézzel kézre röpülnek esodálatos gyorsasággal; az egésztest egyszerű könnyű dal kíséri, melynek üteme a mozdulatoknak szabályos kellemet ad.

E játék, melyben kéz és szem egyforma élénkséggel működik, nagyon tetszik a gyermekeknek. Neki hevült sugárzó arcuk elárulja a gyönyört, melyet élveznek. A játék után következik a lapdáról folytatott csevegés.

A tanító megkérdi egy lapdát tartva kezében: Mit láttok? — Lapdát, — Minő alakja van? Minő színe? Miből van készítve? Honnan kerül a gyapjú? Láttatok-e piros, vagy kék vagy sárga juhát? A természet melyik országához tartozik a juh? Fák, virágok, gyümölcsök, vetemények szintén az állatországhoz tartoznak-e? Természetesen e kérdések szerves kapcsolatban vannak már előbb folytatott beszélgetésekkel. A tanító minden új lelkével ismétli a szerzett előleges ismereteket. Rendre így tisztába jönnek a gyermekek a lapda fogalmával.

Ismerik alkatrészeit, megkülönböztető jegyeit, megtudják honnét kapja szép színét. Ez minden nehézség nélkül vezet a színek ismertetésére. Erre aztán megpróbáljuk a közvetlenül környező tárgyak színét a gyermekekkel megkülönböztetni, például egy szönyegen előforduló színeket.

Vannak gyermekek, kik nagyon nehezen tudják megkülönböztetni a színeket; untalan vissza kell velök az egyes színekhez térni, rendszeresen kell a színek ismeretébe bevezetni.

Más gyermekek hasonló nehézséggel küzködnek a hangok megkülönböztetésénél, midőn énekelni tanulnak. Ezek hiányok, melyeket a nevelésnek kell helyre pótolni, de csak türelem és kitartás képes a kellő eredményt elérni.

Főleg az egybehasonlítást kell segítségül használnunk. Mikor a tanító tisztán megértette a gyermekekkel, hogy a lapda gömbölyű és lágú test, az asztal kemény és szegletes, így szól: Keressetek magatok körül oly tár-

gyat, mely gömbölyű, mely puha, mely kemény, mely szegletes!

A gyermekek igen boldogok, ha kisebb felfedezéseket tehetnek s így napról-napra szélesbül a növendékek ismeretkőre. Lehetetlen megtagadnunk az élvezetet, hogy ne idézzük Legouvé egy beszédének következő szavait:

„Vegyék önök fiokat vagy unokájokat még gyermek korukban magok mellé; menjenek el velök egy földmivelőhöz, egy iparoshoz, egy dúsgazdaghoz: bámulattól eltelve fogják tapasztalni, ha a gyermeket megkérdezik, hogy mi mindent látott öt perc alatt a szobában. Öt perc alatt fejében van egész leltára a falaknak, butoroknak, művészeti tárgyoknak, munkához szükséges eszközöknek. Egy szakértő, kinek ez foglalkozása, nem lenne kész ily gyorsan. Ebből mi a következés? az, hogy a gyermekek született becsőbiztosak: azaz szemüket hasonlíthatatlan ügyességgel használják, szemök az első és legbiztosabb oktatójuk.“

Kezdjétek hát a gyermek nevelését azon, mi szemlélhető. Kezdjétek velök a tárgyakon, a tényeken, a tapasztalati tudományokon. És csak azután vezessétek be őt a nyelvtani vagy egyéb elvont ismeretekbe, miután a külvilág ismeretével tápláltatok, fejlesztettétek. Fejtsétek a gyermek tehetségeit azon rendben, melyet követ a természet azon tehetségek felköltésében.

h. i.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Király Sándor,
főjegyző.

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

A „háromszéki tanító testület“ sepsi járásköre 1877 ápril 9-én gyűlést tartott, melyről a hozzánk beküldött jegyzőkönyv így hangzik:

1. Tarcali Endre elnök a gyűlést megnyitván, a múlt gyűlés jegyzőkönyve felolvastatik és hitelesítetik.

2. Tarcali Endre előadást tart a gyakorlati lentermelés és kezelésről. Értekező előadásából meggyőződött a gyűlés, miszerint a lentermelés és kezelésre vonatkozó vándortanítás biztos kezekbe van letéve. Alaposan tárgyalta a lentermeléshez megkívántató minden eljárási módozatot, s végül pályatársaink figyelmét felhívja, hogy hivatásuknál fogva sziveskedjenek a lentermelés terjesztésére községükben.

Előadót a gyűlés legnagyobb érdeklődéssel hallgatta és gonddal összeállított értekezéseért elismerését nyilvánította. Végül felkérte előadó, hogy sziveskedjék értekezését valamely hazai lapban közzé tenni.

3. Csinádi Lajos értekezést olvas fel ezen tétellel: „A több tanítóval bíró népiskolában a nevelésnek egyöntetűnek kell lenni.“ Értekezésében hasonlítja az olyan tanítókat, kik egymástól eltérő nézettel vezetik növendékeiket egy oly képhez, melynek részeit több különböző művész egymástól eltérő

nézettel készíti. Végül azt véleményezi, hogy az egy iskolánál működő tanítók a miniszteri útasítás szerint közösen állapítsák meg az alkalmazandó fegyelmi és nevelési eszközöket.

Ezen értekezés pár megjegyzés után birálatra kiadatott Cserei Gyula tanítónak.

4. Kósa Dániel pénztárnok a múlt évről betervezté számadását; e szerint pénztármaradék van 12 ft. A számadást a gyűlés hiba nélkülinek találja s egyszersmint elhatározza, hogy a tagsági díjakat szoros kötelességének tartsa mindenki mielőbb befizetni. A pénz hováfordításáról a következő gyűlés fog határozni.

5. Bartha Béni indítványozza, hogy a gyűlés a maga kebeléből, orbai kör elnöke tiszteletes Demeter Sámuel urhoz, intézzen egy átiratot, melyben a most közelebről egy tanítótól kapott durva interpelláció feletti roszszalását, s elnök urnak eddigi ügybuzgó működéseért legmélyebb tiszteletét és elismerését fejezze ki.

A gyűlés ezen indítványt egyhangúlag elfogadja s az átirás elküldésével megbizatnak: Tarcali Endre elnök, Bartha Béni alelnök és Király Sándor főjegyző.

6. Király Sándor értekezése az idő rövidsége miatt a következő gyűlésre maradt.

A gyűlés ezzel d. u. 2 órakor véget ért.

KÖNYVISMERTETÉS.

Rövid útmutatás a községi faiskolák céljai és hasznairól. Néptanítók és minden rendű fatenyésztőknek, írta Gaal József. Két ábrával. Ára 20 kr. Kiadta Burger Zsigmond özvegye, Szegeden 1877.

Egy csupán két és fél nyolcadivretű füzetköt mutatunk be e becses lapok igen tisztelt olvasóinak a megnevezett kis munkában, a mely azonban ily rövidsége mellett is teljes és kielégítő egész, s hogy szerző valóban szakember e téren, arról e talpraesett könyvecskéje bizonyosságot tesz. Midőn kezünkbe vettük e munkát, megvalljuk, nem sok bizalommal tettük, mert úgy gondolok, hogy 20 kis levelen vajmi keveset lehet mondani egy községi faiskola célja, haszna és berendezéséről. De kellemesen csalódnánk, mert Gaal úr a rövidség dacára is 53 cikkecskében igazi alaposítással s szakértelemmel, mindenki által felfoghatóan elég kimerítőleg ad egyfelől útasítást az e téren járatlanoknak, úgy hogy munkáját e szempontból valóságos hézag potlónak nyilváníthatjuk; másfelől igen ügyesen fejtegeti, hogy miért kell minden áron községi faiskolákat létesíteni, mely érvekben egyszersmint nyomasztó vádat látunk az ósdiakra, kik oly lágymelegen, hogy ne mondjuk hanyagúl, vették eddig ez ügyet s veszik még napjainkban is.

Szerettük volna e sorok helyett magát az új művet küldeni meg az érdeklődőknek; de minthogy ez nincs tehetségünkben, nincs más mód mint így ajánlani igen melegen, különösen ügytársaink figyelmébe e nélkülözhetlen, olcsó és jó kis könyvet.

A mi a füzetkébe csuszott hibákat illeti, az inkább nyomdai hiba s így mit sem von le a mű értékéből; egyet azonban mégis megemlítek, nevezetesen: az 50-ik cikkben szántóföld helyett szarítóföld áll, a többi a nem szakértők is azonnal észrevehetik s kijavíthatják. A melyeket pedig e tekintetben szerzőnek lehetne felróni, azok is inkább tájázó hibák s így nem lényegesek, milyenek: bemagozták a faiskolát, magvas iskola, közösülő utak, a földet megporhálni, oltóág, gyökéresapzás, s még néhány ilyen csekély jelentőségű. Aztán midőn az almák közt hazánk viszonyainak és érdekeinek leginkább megfelelő fajok szaporítását és terjesztését ajánlja, kiemeli a sikulái, pogácsa és szeresika fajokat; de erre az a megjegyzésünk van, hogy e tekintetben már minden vidék ismeri a maga speciálításait, s a mondottak épen Szeged vidékéi, s így az ország más tájaira egy ilyen útasítás nem lehet irányadó. Eltekintve tehát e kis jelentőségű hibáktól, ismételve ajánljuk e könyvet mindazok figyelmébe, kik e szakkal vagy hivatalból foglalkoznak, vagy szeretetből működnek ezen anynyi gyönyörrel jutalmazó, mindenkit megillető szép mezőn.

Dolgozz vagy nyomorogsz! — ezek az „Amerikai kertészgazda“ című lap nagy jelentőségű szavai. Fel tehát tisztelt ügybarátok s

Helyes szabályokkal az észben

Éles késsel a kézben

gondolkozzunk és dolgozzunk, s a mennynyiben erönk és időnkől kijut: iparkodjunk e tért is mivelni, hogy édes hazánkat paradicsommá alakíthassuk.

Szentgyörgyi Lajos.

VEGYESEK.

Lapunk t. pártolói közül tisztelettel kérjük mindazokat, kik az első félévre eső dijaikkal még hátrálékban vannak, sziveskedjenek azt kiadóhivatalunknak mielőbb beküldeni.

— II. Abdul Hamid szultán örök halára kötelezte le a magyar nemzetet. Azon 35 darab megbecsülhetetlen értékű könyvet, dicső Mátyás királyunk nagyszerű könyvtárának maradványait, melyek négyszáz esztendőn át a török szultánok könyvtárát ékesítették, Tahyr bey követe által visszaküldötte nemzetünknek. Ennek az ajándéknak — mint ezt a Corvina-küldöttség szónoka, Dr. Erödi a bey-hez tartott beszédében mondja — értelme az, „hogy a török és

magyar nemzet között folyt véres harcok keserűségére emlékeztető jel ne maradjon“ —, hanem inkább szilárduljon azon rokonszeny, melyet mindkettőnknek nehéz napjai újabb időben involváltak. Midőn e sorokat írjuk, már akkor Trefort miniszter felkérésére Br. Wenkheim a Corvinákat Bécsből útnak indította. Budapestén az egyetemi rektoratus fogadja s ideiglenesen az egyetemi könyvtárba teszi le; egy pár nap mulva pedig az ünneplés átadás fog megtörténni. A végrehajtó bizottság elhatározása folytán Szultán ö felségéhez a Corvinák átadásáért köszönő felirat fog intéztetni.

— **Központi választmányunk** közelebb tartott ülésén Benedek Samu szembetegsége miatt kénytelen volt titkári hivataláról lemondani, minek folytán a titkári teendők ideiglenesen Czirják Albert pályatársunkra bizattak, mit azon nozzáadással hozunk az érdeklődők tudomására, hogy a titkári hivatalhoz intézendő megkereséseiket Czirják Albert nevére, Szentegyházutca 13. sz. alá sziveskedjenek küldeni.

— **Komjáthy György**, kiseddóvó képezdei tanár előfizetési felhívást bocsátott ki 101 gyermekjátékot tartalmazó „Játék-könyv“-re. A mű f. é. május hó végén fog megjelenni. Az előfizetési ár (83 kr.) a szerzőhöz (Budapest IV. kerület papnövelde utca 3. sz.) május 15-ig küldendő be. Gyűjtőknek 8 előfizetett példány után egy tiszteletpéldánnyal szolgál.

— **Szerkesztőségünkbe** ujabban beküldetett: Első oktatás a földrajzban. A népiskolák középszintjéi számára. Irta Gáspár Ignác. Negyedik javított kiadás. Tettei Nándor és társa 1877. E figyelemreméltó kis könyvecskére még viszszatérünk.

— **Nyilvános nyugtatványok.** (Folytatás.) E lap 1877-ki folyamára előfizettek:

a) egész évre 3 frttal.:

158. Az állami tanító képezde, Znio-Váralyán. 159. Bod Lészló, ev. ref. lelkész, Nagy-Almásón. 160. Gothard Zsigmond, birtokos, Bánff-Hunyadon. 161. Hugyetz Eliz k. a., kisednevelő, Szentesen.

b) az I. félévre 1 frt 50 krjával:

162. Bács György, tanító, Bánff-Hunyadon. 163. Bőjthe Máté, róm. kath. kántor-tanító, helyt. 164. Deák József, polgári isk. tanár, helyt. 165. Hamar Bálint, községi tanító, Kézdi-Oroszfaluban. 166. Jancsó Lajos, ev. ref. gym. tanár helyt. 167. Kolészár Lajos, felső népiskolai tanító, B-Hunyadon. 168. Kozma József, állami tanítónő képezde igazgató helyt. 199. Kozma Józsefné, áll. tanítónő képezde igazgatótanárnő, helyt. 170. Kuncz Kornél, polgári iskolai igazgató Gyergyó-Szt.-Miklóson. 171. Lőv Leontin, k. a. kisednevelő, helyt. 172. Polgári fitanoda, Zilahon.

Kolozsvárt, 1877 ápril 30-án.

Propper Ferenoz

a kolozsmegyei tanító-testület pénztárnoka.

A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

Bartha B.-nek S.-Szentgyörgyön: Egy kis türelmet kérek. Míg magán levélben meyereshetnék is, anynyit irhatok, hogy leveled „ugy hirlik“ passusát nem értem. — Boér M. urnak, Zilah: Kaptam becses levelét, számítok szives ígérétre. — Téglás G. urnak, Déván: Köszönöm azt is, mit küldöttél, — hát én a lapot küldhetem-e? — Boga B. igazgató urnak Gy.-Alfalu: A most kapott levélben felvetett eszmének örömmel nyitunk tért lapunkban. Üdvözetem és köszönetem.